

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

ЛАУТА Олена Дмитрівна

УДК 17.024.4:304.44

**ПОНЯТТЯ «ДОСВІД» В КОНТЕКСТІ КЛАСИЧНОГО
ІДЕАЛУ РАЦІОНАЛЬНОСТІ**

09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії та релігієзнавства Національного університету біоресурсів і природокористування України, Кабінет Міністрів України.

Науковий керівник –

кандидат філософських наук, доцент
Павлова Олена Юріївна,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
доцент кафедри філософії та
релігієзнавства.

Офіційні опоненти:

доктор філософських наук, доцент
Андрущенко Тетяна Іванівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
завідувач кафедри етики, естетики;

кандидат філософських наук, доцент
Павлов Валерій Лук'янович,
Національний університет
харчових технологій,
доцент кафедри філософії.

Захист відбудеться «16» червня 2009 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.13 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «__13__» травня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. К. Матюшко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасний період розвитку української філософської культури як невід'ємної частини світового філософського процесу, неабиякого значення набуває долучення української філософської думки до розгляду актуальних проблем сучасності. Поняття «досвід» не лише актуалізується у процесі трансформації класичного ідеалу раціональності, але і належить до тих тем, виникнення яких проблематизує культурологічні засади класичного культу розуму. Актуальність дослідження філософсько-антропологічного змісту поняття «досвід» зумовлена необхідністю подолання традиції редукції людини до абстрактної єдності свідомості та необхідністю виявлення процесуальності її природи.

Адже в межах класичного раціоналізму людина позиціонувалася як трансцендентальний суб'єкт, носій пізнавальних здібностей, що зумовлювало не лише гносеологічні підвалини філософської думки, але й онтологічні. Переорієнтація філософського дискурсу з вивчення метафізики буття взагалі на онтологію людини зумовлює інтерес до проблем філософської антропології, зокрема, до проблеми досвіду, що дозволяє конституювати буття індивіда, його процесуальність та скінченність.

Таким чином, дане дослідження є актуальним з кількох причин. По-перше, попри значну увагу до проблеми досвіду і велику кількість наукових праць, досі є наявним брак досліджень, які б базувались на поєднанні критичного та антропологічного підходів до осмислення й аналізу цього поняття. По-друге, очевидність трансформації класичного ідеалу раціональності потребує вивчення послідовності цієї метаморфози філософського дискурсу. Прояснення поняття «досвід», яке виникає як підґрунтя пізнавального процесу в межах класичного раціоналізму, поступово розширює і, в решті-решт, підриває підвалини останнього. Тому філософська реконструкція історії класичного ідеалу раціональності неможлива без експлікації історичних конотацій поняття «досвід».

Визначення філософсько-антропологічного змісту поняття «досвід» дозволяє уникнути сциєнтистських абстракцій у розумінні природи людини, органічно поєднати проблеми теорії пізнання, історії філософії, онтології, філософії культури на засадах філософсько-антропологічного дослідження.

Аналіз зазначеного аспекту поняття «досвід» здійснюється, в першу чергу, на засадах робіт фундаторів філософської антропології А. Гелена, Х. Плеснера, М. Шелера. Їх маніфестаційні твори дозволяють не лише прояснити специфіку філософсько-антропологічного дослідження, але і визначити базовий вектор стосовно проблеми досвіду.

Принциповими для нашого дослідження є розробки проблеми досвіду представниками «київської світоглядної школи», зокрема праці В. Іванова, Н. Іванової, М. Єсипчука, О. Кульчицького, В. Табачковського, В. Шинкарука, О. Яценка. Саме вони формують зміст даного поняття на тлі вітчизняної філософської думки та задають антропологічні параметри його розуміння.

Вихідними для нашого дослідження є праці представників новоєвропейського раціоналізму (Р. Декарт, Г. Ляйбніц, Б. Спіноза) та емпіризму (Ф. Бекон, Дж. Берклі, Т. Гоббс, Д. Г'юм, Д. Локк). Вони формують засади класичного ідеалу раціональності, задають його хронологічні, гносеологічні та онтологічні параметри. Фундаментальні ознаки класичного ідеалу раціональності досліджуються на засадах робіт Д. Віко, Б. Паскаля, Ж.-Ж. Русо. Вперше концептуальна розробка поняття «досвід» здійснюється саме на даному філософському тлі.

Трансцендентальне переосмислення поняття «досвід» на засадах кантівського апіоризму дозволяє подолати протистояння раціоналізму та емпіризму у розумінні як природи людини, так і картини світу в цілому, а також поставити вперше власне антропологічні запитання в філософському дискурсі західної цивілізації. Гегелівська критика кантівського підходу до проблеми досвіду, з одного боку, демонструє недоліки трансцендентального вирішення даної проблеми, а з іншого, завершує раціоналістичні спроби його експлікації. Дослідженням кантівського концепту апіоризму, зокрема розробкою проблеми досвіду, займалися такі зарубіжні вчені: А. Банфі, М. Гайдеггер, Г. Зіммель, В. Рьод, Ф. Шеллінг, К. Шраг, а також російські: О. Асмус, П. Гайденко, В. Молчанов, та українські: М. Булатов, В. Горський, О. Ільченко, В. Лук'янець, В. Малахов, Л. Озадовська, А. Пашкова, Є. Причепій, В. Храмова. Гегелівська критика трансценденталізму представлена працями Д. Лукача, В. Шинкарука.

Аналіз трансформації підвалин класичного ідеалу раціональності представлений працями зарубіжних дослідників: Т. Адорно, Д. Дідро, Ж. Дельоза, Ж. Деріди, Е. Макінтайра, Ж.Л. Нансі, М. Фуко, М. Хоркхаймера; російських: М. Бахтіна, П. Гайденко, В. Лекторського, А. Лосєва, М. Мамардашвілі, Ф. Степуна, В. Фурса, В. Штоффа; а також вітчизняних: В. Кебуладзе, А. Лоя, М. Мінакова, Б. Парахонського, М. Поповича, В. Шинкарука.

Гносеологічний вимір поняття «досвід» продовжує розроблятися представниками позитивізму (Р. Авенаріус, Е. Мах) та прагматизму (У. Джеймс, П. Дьюї). Критика даних експлікацій досвіду спирається на праці А. Данто, В. Іванова, Р. Нозіка, Р. Рорті.

Феноменологічна філософія не лише виявляє раціоналістичне підґрунтя кризи європейського людства (Е. Гусерль), а також пропонує неklasичне розуміння досвіду як самим фундатором феноменології, так і його послідовниками. Останні обґрунтовують зв'язок поняття «досвід» з іншими проблемами філософського дискурсу, які демонструють закономірність трансформації класичного ідеалу раціональності через респонзивність (Б. Вальденфельс), інтенціональність (Р. Інгарден), тілесність (М. Мерло-Понті), буденність (М. Шелер), повсякденність (А. Шюц). Феноменологічна інтерпретація проблеми досвіду зумовила екзистенціальні (М. Гайдеггер) та герменевтичні (Г. Гадамер) стратегії його розуміння.

Структуралістські та постструктуралістські стратегії визначення досвіду закріплюють його зв'язок з підвалинами неklasичного дискурсу, демонструють

постмодерністські перспективи його розуміння. «Археологія свідомості» (М. Фуко) та «трансцендентальний емпіризм» (Ж. Дельоза) відкривають історичність логоцентризму та трансгресивну природу досвіду. Остання тема демонструє суміжність проблематики та необхідність звернення до робіт Ж. Батая та М. Бланшо.

Аналіз феноменологічних та структуралістських текстів представлений працями П. Гайдено, Р. Інгардена, В. Курінного, В. Лехцієра, В. Молчанова, О. Шпараги, Г. Шпігельберга.

Філософська розробка поняття «досвід» розкриває його зв'язок з суміжними філософськими проблемами, зокрема такими поняттями як трансгресія, редукція, внутрішній досвід, факт, респонзивність, знання, екзистенція, при дослідженні яких відбувалося звернення до творів Е. Макінтайра, Ю. Мелкова, Ж.-Л. Нансі, Т. Пікашової.

Історико-філософські конотації поняття «досвід» фундаментально проаналізовані в праці українського дослідника М. Мінакова «Історія поняття досвід».

Теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження слугували праці вітчизняних вчених Г. Волинка, В. Іванова, В. Табачковського, В. Шинкарука.

Аналіз ступеня наукової розробки теми підводить до висновку, що попри існування значного масиву літератури, в якій більшою чи меншою мірою висвітлюються різні аспекти обраної для дослідження проблеми, все ж стан її наукового осмислення не можна визнати достатнім. І не лише тому, що поняття досвіду не було у вітчизняній теоретичній думці окремим предметом вивчення, а й через те, що ряд вузлових моментів осмислюваного феномену залишається поза увагою дослідників. На подолання цих недоліків і спрямоване дане дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося у системі наукових досліджень кафедри філософії та релігієзнавства Національного університету біоресурсів і природокористування України (номер державної реєстрації (00493706).

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у виявленні філософсько-антропологічного змісту досліджуваного поняття «досвід» та його ролі в формуванні та трансформації класичного ідеалу раціональності.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність розв'язання таких взаємопов'язаних **завдань**:

- виявити філософсько-антропологічний зміст поняття «досвід»;
- визначити парадигмальні константи класичного ідеалу раціональності;
- встановити специфіку розуміння поняття «досвід» в класичному ідеалі раціональності;
- аргументувати значення апріорного підходу до визначення досвіду;
- проаналізувати трансформацію поняття «досвід» в тематичному горизонті феноменології;
- дослідити структуралістські стратегії експлікації досвіду.

Об'єктом дослідження є становлення поняття «досвід» у філософському дискурсі.

Предметом дослідження є філософсько-антропологічний зміст поняття «досвід» в контексті класичного ідеалу раціональності.

Методологічна основа дослідження. Складна багаторівнева природа об'єкта дисертаційного дослідження обумовила застосування комплексного підходу. Методологічною основою дисертації виступає порівняльно-історичний метод дослідження. Завдяки йому стало можливим розглянути еволюцію ідей та теорій з урахуванням конкретно-історичних умов їх виникнення та розвитку. Принцип наукової об'єктивності та всебічності потребує використання аналітичного методу дослідження, що передбачає вивчення першоджерел філософської, культурологічної та історичної літератури за темою. З'ясуванню й урахуванню множинності інтерпретацій досвіду сприяло також використання герменевтичного підходу, який дозволяє дослідити перехід від класичного гносеологічного до посткласичного поліцентрично-плюралістичного розуміння поняття досвіду та його модальностей.

Наукова новизна дослідження. У дисертації здійснений філософсько-антропологічний аналіз поняття «досвід» та виявлено його роль в формуванні та трансформації класичного ідеалу раціональності. Результати, які виносяться на захист, сформульовані у наступних положеннях:

- вперше виявлено, що філософсько-антропологічний зміст поняття «досвід» формується в процесі трансформації класичного ідеалу раціональності, що доводить неправильність його ототожнення з абстрактною формою знання, безпосередністю відчуття або процесом діяльності як таким. Досвід можна уточнити як допредикативний потік самого життя, що наповнений сенсом і зорієнтований на конституювання структур суб'єкта. Філософсько-антропологічне розуміння досвіду дозволяє подолати крайнощі натуралізму та психологізму (які є характерними навіть для позитивістської інтерпретації досвіду), що укорінені у підвалинах класичного ідеалу раціональності;

- дістало подальший розвиток уточнення парадигмальних констант класичного ідеалу раціональності: він є загальнокультурною орієнтацією, що продукує форми універсального протистояння традиції на засадах синтезу форм культури (знання, норм моралі, естетичних ідеалів). Заперечення досвіду традиції породжує ідеал неупередженості та об'єктивності в описах світу, а, з іншого боку, констатується позадосвідність пізнавальних структур суб'єкта.

- вперше встановлено специфіку розуміння досвіду в класичному ідеалі раціональності, яка полягає у тому, що досвід індивіда стає вихідною самоочевидністю класичного раціоналізму. В раціоналістичному напрямку це призводить до елімінації генези свідомості, а отже, до визначення очевидності як критерію істинності, та до розуміння поза-історичності її носія. В емпіричному – до редукції знання, до безпосередності чуттєвої рецепції (отже, достовірності як точки відліку процесу пізнання);

- уточнено значення апріорного підходу, який виявляє обмеженість

раціоналізму та емпіризму у розумінні досвіду. Останній постулюється І. Кантом як трансцендентальна єдність відчуття та поняття, тим самим вперше створюються передумови подолання гносеологічної редукції досліджуваної проблеми і формування антропологічної перспективи філософського дискурсу;

– уточнено, що у тематичному горизонті феноменології відбувається трансформація поняття «досвід»: від досвіду монадологізованої свідомості до її інтерсуб'єктивного підґрунтя. Феноменологічна онтологія досвіду дозволяє говорити про респонзивну раціональність, що виходить за межі класичного раціоналізму і демонструє спорідненість проблеми досвіду з такими темами як респонзивність (Б. Вальденфельс), «життєсвіт» (Е. Гусерль), інтенціональність (Р. Інгарден), тілесність (М. Мерло-Понті), повсякденність (А. Шюц);

– досліджено структуралістські стратегії експлікації досвіду, які спрямовані на викриття настанов логоцентризму та виявлення антропологічного характеру природи досвіду. Археологія свідомості М. Фуко та трансцендентальний емпіризм Ж. Дельоза постулюють злам критеріїв достовірності трансцендентального суб'єкта та виступають апологетами трансгресивного досвіду, досвіду «на межі»;

Теоретичне і практичне значення дослідження визначається, перш за все, новизною і сукупністю положень, що виносяться на захист. Використані у роботі підходи та одержані з їх допомогою теоретичні положення можуть скласти методологічну базу для подальшої розробки проблем, які пов'язані із філософсько-антропологічним та культурологічним осмисленням поняття «досвід». Досліджувана проблема змістовно збагачує ряд філософських та культурологічних понять та категорій, зокрема поняття «внутрішній досвід», «пекучий досвід», «дикий досвід», «досвід-межа», тощо.

Основні ідеї та висновки дисертації можуть бути використані у процесі розробки, вдосконалення та викладання загального нормативного курсу з філософії, спецкурсів та семінарів з історії філософії у вищих навчальних закладах. А також при підготовці відповідних підручників, посібників та різноманітних навчально-методичних розробок з даної тематики.

Особистий внесок здобувача в розробку теми дисертації. Дисертація є самостійною роботою. Висновки й положення наукової новизни одержані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження оприлюднювалися на наукових семінарах кафедри філософії та релігієзнавства, конференціях НУБіП України, апробовані в доповідях на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: «Гуманістичний вимір аграрної освіти» (Київ, 2007); «Наука та освіта на зламі століть» (Київ, 2007, 2008); «Дні науки філософського факультету КНУ ім. Т. Шевченка» (Київ, 2007, 2008); «Сучасний філософсько-гуманітарний дискурс: напрями та перспективи» (Черкаси, 2007); «Філософія освіти у контексті історико-філософського знання» (Дніпропетровськ, 2008); «Соціокультурна інтеграція в контексті викликів ХХІ століття» (Київ, 2007) та інших міжнародних конференціях; у процесі викладання навчальних

теоретичних курсів «Філософія» для студентів гуманітарних та технічних факультетів НУБіП України.

Публікації. Результати наукового дослідження висвітлені у 9 наукових публікаціях: 5 статей, вміщені у фахових наукових виданнях, затверджених ВАК України, та 4 тезові публікації, опубліковані у збірниках науково-практичних конференцій.

Структура і обсяг роботи. Структура роботи зумовлена логікою дослідження, що впливає з поставленої мети та основних завдань. Робота складається зі вступу, трьох розділів (п'яти підрозділів), висновків та списку використаних джерел. Обсяг основного тексту дисертації становить 182 сторінки. Список використаної літератури включає 179 найменувань і складає 16 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми наукового дослідження, формулюються мета та основні завдання дисертаційного дослідження, визначено об'єкт та предмет дослідження, розкривається наукова новизна його результатів, теоретичне та практичне значення роботи. Наводяться дані про апробацію та публікації результатів дослідження.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження досвіду»** виявлено основні філософсько-антропологічні підходи до вивчення поняття «досвід».

Перший погляд на досвід в горизонті буденності ототожнює його з джерелом емпіричної інформації, а також з мотивом-стимулом пізнавального процесу. Саме розуміння людини як логоцентрично орієнтованої істоти задає такі параметри уявлень щодо досвіду. Проте, він не вичерпується змістом рефлексій про суще.

Володіння знанням не може дорівнювати отриманню досвіду, навіть досвіду пізнання. Його зміст виходить за межі суб'єкт-об'єктної опозиції. Досвід не може стати результатом відрефлексованого алгоритму дій при досягненні певної мети, але не виключає розумності як сумарного вектору реалізованих цілей життя в цілому, що виявляє міру людяності культурно-історичної діяльності. Отже, раціональний вимір досвіду завжди є ціннісно навантаженим, на відміну від знання, яке прагне до ілюзії об'єктивності та неупередженості. Досвід створюється практичним чином, а не є результатом зіставлення мисленневих абстракцій. Його прагматична зорієнтованість виводить суб'єкта за межі дихотомії істини та хиби і є практикою створення самих суб'єктивних структур за логікою перетворення предметного світу.

Досвід також не є тотожним відчуттю як способу безпосереднього схоплення предметного світу і навіть логіці його перетворення, оскільки передбачає своїм моментом інтерсуб'єктивну взаємодію, кожен з суб'єктів якої вже є носієм досвіду. Фактичність (від лат. «fact» – роблю) досвіду пов'язана з конструюванням суб'єктивності, що передбачає «об'єктивацію минулих дій суб'єкта» (В. Іванов) і включення його в інтерсуб'єктивний досвід «існування

з Іншим» (А. Щюц). Спадкоємність досвіду є його істотною ознакою і передбачає трансляцію його суб'єктивного змісту. Особливе значення в процесі кристалізації інтерсуб'єктивного досвіду має мова як «будинок буття» людини (М. Гайдеггер). Вона завжди існує як досвід спілкування і не має значення для ізольованого індивіда. Буттєва укоріненість мовного спілкування виявляє її спорідненість з діяльнісною природою досвіду.

Проте, діяльне буття досвіду не означає його ототожнення з самою діяльністю. Процесуальний характер останньої є передумовою виникнення досвіду. Він являє собою індивідуальний життєвий шлях окремого індивіда. Зрощеність суб'єкта з власним досвідом робить цей досвід безпосередньо неспостережуваним. Тоді як діяльність та її результати достатньо чітко відокремлені від людини в суспільному бутті. Ця «трагедія творчості» була детально проаналізована російським філософом Ф. Степуном.

Неможливість зведення змісту досвіду до знання, даних відчуттів (абсолютизоване другою хвилею позитивізму) і діяльності дозволяє сформулювати його катафатичне визначення. Отже, досвід можна розуміти як акумуляцію життєвого шляху індивіда, що створює підґрунтя конституювання його суб'єктивних структур. Таке визначення дозволяє уникнути крайнощів в опозиції методологічних підходів щодо пояснення механізмів трансляції досвіду: перший передбачає «вживання» (психологізм) в структури наявного досвіду, другий містить небезпеку редукції змісту досвіду до наявного буття (натуралізм). Недоліки підходів психологізму та натуралізму у вирішенні проблеми спадкоємності досвіду сягають своїм корінням у класичний ідеал раціональності.

Другий розділ «Реконструкція змісту поняття «досвід» у світлі класичного ідеалу раціональності» складається з трьох підрозділів і розкриває елімінацію філософсько-антропологічного змісту поняття «досвід» в світлі класичного раціоналізму.

У підрозділі 2.1. «Визначення парадигмальних констант класичного ідеалу раціональності» розглядаються та виокремлюються фундаментальні ознаки класичного ідеалу раціональності.

Універсальна єдність дискурсу класичної раціональності вміщує у собі багато змістовних акцентів, які поєднуються у певну синтетичну форму. Своє начало ця епістема бере у картезіанській доктрині «методологічного сумніву», що спонукала людський розум «постати на ноги» та звільнитися не лише від забобонів і містичних нашарувань, але й від схоластичного стилю міркування. Культ віри поступився культу критичної рефлексії. Представники «платонівсько-кантіанського канону» (Р. Рорті) обґрунтували значення раціоналізму не лише як домінуючої логіки філософського розвитку, але і загальної стилістики європейського мислення, яка була зорієнтована на настанови природної впорядкованості та гармонійності світу, наявності в ньому певної логіки та спроможності розуму осягнути її. Ця хвиля «природного світла» розуму, що мала не лише критичний, але і конструктивний запал, надалі отримала назву класичної раціональності (на відміну від сцієнтистської або комунікативної експлікацій раціональності).

Детальний аналіз класичного ідеалу раціональності дозволив виокремити парадигмальні константи цього терміну: родовою основою цього поняття може бути лише предикат «загальнокультурна орієнтація». Тільки це значення відповідає глобальному змісту терміну «класична раціональність» (Т. Адорно, М. Мамардашвілі, М. Фуко); настанови такої орієнтації втілюються в філософських ідеях та концепціях не лише XVII–XVIII століття, бо проект Просвітництва, «як мужність користуватися власним розумом» (І. Кант), охоплює не тільки добу класичного раціоналізму (саме два століття, за М. Фуко), а є універсальною формою протистояння Міфу (Т. Адорно). Вихідною позицією таких концептів було положення про те, що розум є не лише джерелом знання взагалі й принципом його побудови (навіть сама людина визначалася відносно розуму), але й останнім критерієм істини та метою становлення історичного процесу; свідоме протиставлення середньовічному примату віри над розумом породжує культ методологічного сумніву (Р. Декарт) та проект очищення розуму від ідолів та химер розуму (Ф. Бекон); культурологічне значення класичної раціональності підкреслює її синтетичний характер у двох аспектах: а) як певна культурна орієнтація поєднує у собі різноманіття таких культурних форм як філософія, наука, мистецтво, норми та правила поведінки та освіти; б) класичний раціоналізм свідомо ставив собі за мету синтезувати ці різноманітні форми культури, що проявилось у творчості Т. Адорно, Р. Декарта, Г. Ляйбніца, Б. Спінози; заперечення авторитету традиції призвело до виникнення принципу ідеологічної неупередженості та ідеалу об'єктивізму у класичній епістемі (М. Мамардашвілі); презумпція гармонії (універсуму, суспільства, людини) сформувала уявлення про ідеал сталості та незмінності історичного розвитку, але, з іншого боку, це спричинило виникнення ідеї можливості досягнення остаточної, досконалої форми.

Вчення про силу розуму як підставу поступу історії виявило антропологічний вимір класичної раціональності. Саме в цьому контексті формуються ідеї індивідууму, який є носієм власного досвіду. Досвід індивіда стає вихідною самоочевидністю дійсності. Апофеозом дискурсу класичної раціональності можна вважати гегелівську тезу «все дійсне є розумним, все розумне є дійсним». Абсолютизація «світла розуму» призводить до редукції базових екзистенціалів людини, зокрема поняття «досвід» розглядається переважно в гносеологічній площині.

У підрозділі 2.2 «Специфіка визначення досвіду в класичному раціоналізмі» досліджується досвід в контексті класичного ідеалу раціональності.

Раціоналістичний напрямок новоєвропейської філософії ставив питання про пізнання мисленневих сутностей, які мають спільну природу з самим розумом. Критерієм істинності є їхня самоочевидність, що узгоджувалася з тезою про самототожність мислення, яка виступала для Р. Декарта не тільки гносеологічною, але й онтологічною підставою істини. Свідомість, таким чином, в картезіанстві редукувалася до мислення, а досвід, відповідно, розглядався лише

як ілюстрація знання, отриманого дедуктивним шляхом. Різноманітність його проявів слугує поштовхом для процесу пізнання, але не може бути його підґрунтям (суб'єктивне навантаження досвіду не формує адекватне уявлення про об'єкт). Таким чином проблеми генези знання (а, відповідно, й досвіду як його джерела), синтезу чуттєвості та мислення взагалі не потрапляли в поле філософської уваги декартівського варіанту раціоналізму. Тоді як саме ці проблеми були висхідною позицією новоєвропейського емпіризму.

Емпіричний напрямок досить механістично тлумачить шляхи досвіду, але фіксує його значення як підґрунтя та джерела процесу пізнання, необхідність ідеї цілісності та доцільності досвіду (як принцип вибору вражень у потоці сприйняття, а, отже, підкреслюється методологічне значення досвіду). Тому власне філософсько-наукове становлення терміну «досвід» відбувається у концепціях емпіризму. Безумовним здобутком емпіризму у розумінні досліджуваного поняття є критика мови Т. Гоббсом й критика вроджених ідей Д. Локком. Ідея варіювання враження продукує необхідність постійного контролю за досвідом: Д. Локк виходить з ідеї якостей, які не залежать від стану суб'єкта. Питання стоїть тільки у з'ясуванні зв'язку між ними. Виникає проблема цілісності й достовірності досвіду як гарантії його всезагальності.

Хоча класичний емпіризм вів свій пошук у певному напрямку (від почуттєвих даних до їхнього перетворення в уявні факти), все-таки він ґрунтувався на загальних з раціоналізмом методологічних передумовах: розумінні ідей як внутрішніх елементів духовного світу, констатованих самоспостереженням, і настанов про самоочевидність як вищий критерій адекватності людського пізнання. У сутності ці передумови були філософським вираженням прихованих пізнавальних настанов тодішнього природознавства й органічно зливалися з метафізичними, механістичними й споглядальними рисами світогляду XVII–XVIII ст.

Всі концепти класичного раціоналізму, як емпіричного, так і власне раціоналістичного напрямку, виявляють зв'язок поняття з критерієм очевидності / достовірності, яке не зводиться до емпіричної індукції, між тим спрямоване на виявлення всезагальності зв'язку відчуттів. В обох напрямках новоєвропейської філософії була вже чітко усвідомлена протилежність суб'єкта й об'єкта, мислення й буття в пізнавальному процесі, а звідси – проблема можливості адекватного пізнання, його джерел, передумов та істинності стала головним пунктом, крізь призму якого розглядалося значення чуттєвого досвіду.

Гносеологічна редукція проблеми досвіду, між тим, мала певні антропологічні перспективи розвитку, оскільки актуалізація даної теми ставила питання не лише про одвічні сутності буття взагалі поза існуванням суб'єкта. Проблема достовірності досвіду виявляла суб'єктивні підстави укоріненості людини у світі. Зміст досліджуваного поняття дозволяв виявити історичну природу людини як скінченної істоти, тому що досвід привертав філософську увагу до джерел її формування, навіть у редукованому вимірі чуттєвого пізнання. Новий ракурс розуміння досвіду в межах епістемі класичного раціоналізму формує кантівська трансцендентальна система.

Підрозділ 2.3 «Трансцендентальні перспективи розуміння досвіду» присвячений аналізу апріорного підходу до розуміння проблеми досвіду, можливості виникнення антропологічних запитань в даному контексті.

Необхідною умовою наукового пізнання людини, для І. Канта, є досвід – поза досвідом немає можливості науки. Він визнає її сферою «реального пізнання» досвіду, досвідного пізнання. У І. Канта дійсно виявляється все більша схильність до визнання досвіду необхідним, якщо не вирішальним способом пізнання. Отже, формування настанов апріорного знання стає умовою можливості досвіду взагалі. Лише поза-досвідна організація знання дозволяє адекватно зрозуміти досвід.

Така постановка питання свідчить про те, що досвід є необхідною умовою пізнання, але не достатньою. Оскільки рух досвіду є не підґрунтям дедукції понять, а лише їх ілюстрацією. В іншому випадку самі поняття не мали б для предикатів всезагальності та необхідності, а були б випадковими. Звідси для І. Канта впливає необхідність метафізичної та трансцендентальної дедукції. Для фундатора трансцендентального ідеалізму розсудок, що мислить, є спонтанним джерелом категорій, але оскільки вони самі по собі є порожні, то отримують значення лише у поєднанні з даними різноманітного сприйняття. Таке поєднання чуттєвості з категоріями є справою досвіду та пізнання взагалі.

Таким чином, об'єктивне значення категорій як апріорних понять повинно ґрунтуватися, за І. Кантом, на тому, що досвід може бути можливим тільки за допомогою цих категорій. І. Кант критикує своїх попередників (Д. Г'юма Д. Локка) за непослідовність при вирішенні цього завдання. Абстрактність вирішення проблеми досвіду в новоєвропейській філософії підкреслює протилежність між раціоналізмом та емпіризмом, яка знаходить своє вирішення в межах класичного ідеалу раціональності в кантівському трансценденталізмі. Трансцендентальний підхід відкриває наступні перспективи для розуміння проблеми досвіду: 1) лише трансцендентальне рішення проблеми досвіду дозволяє вивести розуміння останнього з опозиції новоєвропейського раціоналізму, де емпіризм проголошував досвід підґрунтям процесу пізнання, але нівелював його значення (оскільки не міг пояснити загальність зв'язку емпіричних вражень), а раціоналізм взагалі елімінував зміст досвіду як різновиду гадки. Можливість і навіть необхідність апріорного знання вперше дозволяє говорити не про інтелектуальну інтуїцію, розробка якої призводила в західній філософії лише до метафізичних стратегій, але і про позадосвідні шукання людини як скінченої істоти; 2) трансценденталізм визначає досвід як синтез відчуття та поняття. Такий підхід дозволяє І. Канту, навіть в межах класичного ідеалу раціональності, сформулювати антропологічні запитання. Саме такий вектор розвитку філософування, що певною мірою долає гносеологічну редукцію досвіду, створює підґрунтя для трансформації класичного ідеалу раціональності.

Наприкінці XIX ст. логоцентризм класичної метафізики виходить за межі поля загальнокультурної очевидності. Некласична філософія розробляє багато стратегій тотальної критики розуму, що призводить до трансформації класичної

раціональності, в процесі якої розум втрачає своє привілейоване положення. Але раціональність як така в контексті духовної ситуації сьогодення продовжує бути цінністю культури, що легітимізує способи пізнання та види соціальних практик. Новий історичний зміст раціональності породжує нові конотації досвіду.

Третій розділ «Трансформація поняття «досвід» в контексті зміни ідеалу раціональності» складається з двох підрозділів та узагальнює і використовує здобутки філософсько-антропологічної традиції осмислення поняття «досвід» з позицій феноменології та структуралізму.

У підрозділі **3.1 «Аналітика досвіду в тематичному горизонті феноменології»** докладно розглядається та аналізується поняття «досвід» в контексті феноменологічного напрямку. Трансформація класичного стилю філософування спричинила переосмислення категоріального апарату. Зокрема, формується нова парадигма розуміння поняття «досвід». Якщо в класичному раціоналізмі воно мало гносеологічне навантаження, то в некласичній філософії відкриваються нові перспективи його інтерпретації. Завданням даного підрозділу є виявлення специфіки феноменологічного підходу до проблеми розуміння досвіду, зокрема його інтенціональної природи.

В процесі трансформації класичного ідеалу раціональності проблема досвіду не зникла з проблемного поля філософського дискурсу, а навпаки, загострилася. Так, в філософії позитивізму вона стала однією з центральних, проте, переважно лишалася в гносеологічній площині. Власне антропологічна інтерпретація досвіду відбувається в тематичному горизонті феноменології. Цей напрямок в найбільш чистому вигляді демонструє перехід трансцендентального типу філософування у некласичний стиль раціональності. В рамках даної філософської традиції досвід почав розглядатися в його особливому якісному прояві – не як рецепція відчуттів, а як переживання суб'єктом свого життєвого процесу. Це пов'язано з загальною переорієнтацією ідеалу раціональності.

Феноменологічна традиція філософування, відштовхуючись від критики натуралізму та психологізму, що визначали предметне поле попередньої філософії, постулює інтенціональну природу досвіду. Для виявлення надскладної структури світу феноменологія пропонує дослідження внутрішніх пластів досвіду, який пройшов через різні види феноменологічних редуцій і позбавився всіх апофатичних рис та психологічного тлумачення. Досвід є тією формою життя, котра безпосередньо передує процесу пізнання, породжує та спрямовує його. Основними категоріями даного поняття виступають очевидність та самоданість, виявлення яких передбачає інтенційно-конститутивний аналіз свідомості.

Феноменологічний аналіз досвіду демонструє можливість переходу гносеологічної проблематики у площину філософської антропології. В даному розділі демонструється, яким чином поняття «досвід» пережило значні модифікації в межах самої феноменологічної філософії. Е. Гусерль апелював до досвіду свідомості, що, тим не менше, виявляється залежним від досвіду

як такого, і який відкривається як досвід предметів. Це змушувало філософа постійно відкривати нові передумови досвіду. Але вже у проектах Б. Вальденфельса, М. Гайдеггера, М. Мерло-Понті, М. Шелера, А. Щюца та багатьох інших феноменологів досвід виявляється розгорнутим як відношення досвіду-існування-життєсвіту. Такі висновки дозволяють виявити допредикативність предмету дослідження, пропонуючи нейтральний нететичний опис досвіду, заснований на аналізі його активних і пасивних структур. Тобто будь-які аспекти чуттєвого сприйняття містять в собі онтологію «життєсвіту», як вихідну передумову, горизонт цілей та покладань. Саме антропологічне переосмислення проблеми досвіду дозволяє говорити феноменології про респонзивну раціональність.

У підрозділі 3.2 «Структуралістські стратегії експлікації досвіду» розглядається вивчення структуралістських стратегій експлікації досвіду.

Саме тут поняття «досвід» стає концептоутворюючим в межах трансцендентального емпіризму. Структуралізм найбільш наочно демонструє перетворення модерністського філософського дискурсу у постмодерністський, а, відповідно, трансформація класичного ідеалу раціональності набуває нових модифікацій. Структуралізм формує критичну позицію не лише щодо класичного ідеалу раціональності, але й до його некласичних конотацій, зокрема щодо феноменологічного концепту, де *cogito* продовжувало займати центральне положення. В постструктуралістському розумінні досвіду ключову роль відіграє поняття «трансгресія». Такий досвід М. Фуко визначає як «запаморочення суб'єкта, що говорить».

Постструктуралізм вписується в межі некласичного стилю філософування, наголошуючи на тому, що в постсучасному світі розум втрачає своє привілейоване положення. Філософський дискурс взагалі втрачає будь-які центроспрямовані орієнтації та претензію на «глибину», стає мисленням на «межі» (М. Фуко) і на «поверхні» (Ж. Дельоз). «Бюрократія чистого розуму» потрапляє під підозру й витісняється «археологією свідомості» та «трансцендентальним емпіризмом».

Значення проблеми досвіду, його принципова позаспрямованість у дискурсі постмодернізму розкривається в працях постструктураліста Ж. Дельоза. Він звинувачує трансцендентальну філософію від І. Канта до Е. Гусерля в неспроможності відійти від апріорних схем при описові процесу виникнення змісту. Постмодерністські настанови спонукають Ж. Дельоза до створення концепту трансцендентального емпіризму, що виводить філософію не лише за межі трансцендентальної логіки, але і трансцендентальної діалектики. Допредикативний стан свідомості, що Ж. Дельоз визначає як «дикий» досвід, є вихідною точкою становлення людського існування. *Cogito* формує претензію на гармонізацію досвіду людини, впорядкування її світу. Але критичний потенціал «тіла без органів» (свідомості) виявляє деструктивне підґрунтя класичного ідеалу раціональності. Виникає ситуація не гармонії, а диференціації почуттів та здатностей людини. Трансцендентальний емпіризм досліджує живий

досвід, осягаючи розходження: з одного боку, це досвід, заснований на чомусь, що дає йому можливість цього збагнення, з іншого – він долає межі можливого. Шлях від «дикого досвіду» до трансцендентального емпіризму є, для Ж. Дельоза, генеалогією людини.

Постструктуралістська філософія пориває з лінійної схемою спадкоємності філософського знання, формулює методологічну настанову плюралізму, яка не маючи претензій мета-нарративів, припускає можливість різновекторності розвитку, що втілюється у образі «ризому». Проблема досвіду стає ключовою в антропологічній проблематиці філософського дискурсу постструктуралізму.

ВИСНОВКИ

У дисертації сформульовані основні підсумки проведеного дослідження, які висвітлюють проблематику та загальну структуру роботи. Вони конкретизовані в наведених нижче положеннях:

1. Поняття «досвід» за своєю змістовною значущістю є суперечливим, і тому його неможливо до кінця розчинити у всепоглинаючій універсальності класичного ідеалу раціональності. Воно не лише демонструє неможливість заперечення класичної редукції його змісту, але і виявляє необхідність трансформації самого підґрунтя філософського дискурсу. Аналіз філософсько-антропологічних теорій дозволяє виявити спорідненість природи досвіду з такими проблемами як інтенціональність, інтерсуб'єктивність, трансгресивність та визначити перспективи розвитку раціональності в західноєвропейській традиції філософування.

2. Досвід можна розглядати як підґрунтя конституювання суб'єктивних структур, що інтерсуб'єктивне тло життєвого світу вписує в автобіографічну ситуацію. Філософсько-антропологічне розуміння досвіду дозволяє уникнути крайнощів натуралізму, та психологізму, які беруть свій початок в класичному ідеалі раціональності. Традиційна для філософського дискурсу редукція досвіду до різновиду знання, комплексу відчуттів бере свій початок саме на ґрунті цього філософського стилю мислення.

3. Вперше встановлено, що фундаментальними ознаками класичного ідеалу раціональності є: абстрактне заперечення настанов традиції, що критикуються як забобони та спростовуються рефлексивним зусиллям; обґрунтування методологічного значення сумніву, що стає програмою переосмислення не лише наявного досвіду, але і структур самого розуму; формування ідеалу об'єктивності і неупередженості знання; висування безумовності / позадосвідності знання як критерію істинності пізнавальних процедур.

Встановлено спільність методологічних настанов в класичному ідеалі раціональності (очевидність – в раціоналізмі, достовірність – в емпіризмі) щодо розуміння природи досвіду, при певному розходженні гносеологічних наслідків його редукції: раціоналізм оцінює значення досвіду лише як ілюстрації

дедуктивно виведеного знання, емпіризм – шукає доцільність і межі індукції досвідного знання.

4. Уточнено, що трансцендентальне відкриття досвіду І. Кантом обмежує методологічні крайнощі раціоналізму та емпіризму (досвід не є редукцією мислення чи рецепцією відчуттів), формулює необхідність апіорних структур досвіду. Кантівський критицизм у розумінні досвіду створює підґрунтя для виникнення антропологічних запитань в філософському дискурсі й готує ґрунт для виникнення неklasичної перспективи розвитку раціональності.

5. Феноменологічна традиція філософування, відштовхуючись від критики натуралізму та психологізму, що визначали методологічні настанови попередньої філософії, постулює інтенціональну природу досвіду. Під феноменологією, яка бере свої витоки від Е. Гусерля, перш за все розуміється особливий спосіб розгляду філософських проблем (феноменологічна редукція). Виникли різні варіанти цього методу, зумовлені рухом феноменології від трансцендентального типу філософування до інтерсуб'єктивного. Представник феноменологічної антропології М. Шелер вважав, що при такій бурхливій ідейній повноті феноменологія була місцем знаходження прояснень та орієнтацій від філософії як «строкої науки», що займається «предметними сутностями», «актовими сутностями» та «їхніми сутнісними зв'язками», і до онтології життєвого світу.

6. Для виявлення надскладної структури світу феноменологія пропонує дослідження внутрішніх пластів досвіду, який пройшов через різні види феноменологічних редукцій і позбавився всіх апофатичних рис та психологічного тлумачення. Основними категоріями даного феноменологічного поняття виступають очевидність та самоданість, виявлення яких передбачає інтенційно-конститутивний аналіз свідомості.

7. Розробкою проблеми досвіду в межах зазначеного напрямку займалися його фундатор Е. Гусерль в контексті проблеми інтерсуб'єктивності, а також Б. Вальденфельс (респонзивність досвіду), М. Гайдеггер (досвід буденності), Р. Інгарден (інтенціональність досвіду), М. Мерло-Понті (тілесний досвід), М. Шелер (внутрішній досвід), А. Шюц (досвід повсякденності). Розуміння «феноменологічного досвіду» рухається від «чистих або абсолютних фактів» свідомості до його респонзивного контексту.

8. Однією з форм досвіду, що задає його феноменологічну спрямованість, є досвід чужого. Чужість виступає як «доступність попередньо недоступного», переплетіння власного й чужого. Досвід чужого дає світу соціальні обрії й розширює тілесність до соціального виміру.

9. Уточнено, що структуралізм формує власну перспективу критики класичного ідеалу раціональності, розкриває його логоцентричну спрямованість. В цьому контексті розкриваються антропологічні проблеми впорядкування «дикого досвіду» в трансцендентальному емпіризмі Ж. Дельоза, значення трансгресивної природи досвіду людини для розкриття «архіву свідомості», проаналізованого М. Фуко.

10. Філософсько-антропологічний аналіз поняття «досвід» показує, що це поле конституювання суб'єктивності людини розкриває її онтологічну укоріненість у бутті культури. Воно не може обмежитись гносеологічною модальністю. Досвід, формуючись на ґрунті діяльнісних структур, що задані історико-соціальним контекстом, має автобіографічний характер, оскільки являє собою інтеграцію життєвого шляху конкретного суб'єкта, а не лише його раціональних надбань. Він дозволяє акумулювати продуктивні сили людини за логікою тих форм культури, в яких вони сформовані.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Лаута О. Д. Глобалізаційний варіант інтеграції людства: аналіз соціокультурного досвіду / Лаута О. Д. // *Нова парадигма : Журнал наукових праць* / гол. ред. В. П. Бех. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 65, ч. 1. – С. 180–186.

2. Лаута О. Д. Парадигмальні константи класичного ідеалу раціональності / О. Д. Лаута // *Вісник Черкаського університету. Серія «Філософія»*. – Черкаси : Видавничий відділ Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, 2007. – Вип. 109. – С. 122–128.

3. Лаута О. Д. Становлення поняття «досвід» в трансформації соціокультурних практик: аналіз структуралістської концепції М. Фуко / О. Д. Лаута // *Філософія і соціологія в контексті сучасної культури* : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : Темплан, 2008. – С. 244–250.

4. Лаута О. Д. Феноменологічний аналіз інтенціональності досвіду / О. Д. Лаута // *Мультиверсум. Філософський альманах* : зб. наук. праць / гол. ред. В. В. Лях. – Вип. 72. – К., 2008. – С. 64–74.

5. Лаута О. Д. Генеза поняття «досвід» в класичному раціоналізмі / Олена Лаута // *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб. наук. праць. – Чернівці : Рута, 2008. – Вип. 410-411 «Філософія». – С. 103–107.

6. Лаута О. Д. До питання визначення класичного ідеалу раціональності / О. Д. Лаута // *Дні науки філософського факультету – 2007* : міжнар. наук. конф. : матеріали доповідей та виступів (Київ, 18–19 квіт. 2007 р.). – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. – Ч. IV. – С. 65–66.

7. Лаута О. Д. Криза національної ідентифікації в контексті глобалізаційних процесів : український досвід / Лаута О. Д. // *Аксіологічні аспекти трансформації сучасного українського суспільства* : всеукр. наук.-практ. конф. : матеріали конф. (Івано-Франківськ, 27–28 квітня 2007 р.). – Івано-Франківськ, 2007 – С. 186–188.

8. Лаута О. Д. Значення формування внутрішнього досвіду як педагогічне завдання вищої школи доби Постмодерну / О. Д. Лаута // *Українська освіта у світовому часопросторі* : матеріали Другого міжнар. конгресу (Київ, 25–27 жовтня 2007 р.) – К. : Українське агентство інформації та друку «Рада», 2007. – Кн. 1. – С. 298–300.

9. Лаута О. Д. Герменевтичні стратегії розуміння досвіду у Г. Гадамера / О. Д. Лаута // Дні науки філософського факультету – 2008 : міжнар. наук. конф. : матеріали доповідей та виступів (Київ, 16–17 квіт. 2008 р.). – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – Ч. VIII. – С. 48–50.

АНОТАЦІЇ

Лаута О. Д. Поняття «досвід» в контексті класичного ідеалу раціональності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2009.

Дисертація присвячена філософсько-антропологічному аналізу поняття «досвід», який формується в процесі трансформації класичного ідеалу раціональності. Редукція змісту поняття «досвід» прояснює парадигмальні константи класичного ідеалу раціональності: неупередженість, об'єктивність, позадосвідність пізнавальних структур суб'єкта.

В класичному ідеалі раціональності досвід індивіда зводиться до висхідної самоочевидності суб'єкту. Феноменологічна онтологія досвіду дозволяє говорити про респонзивну раціональність, а структуралістські стратегії експлікації досвіду спрямовані на викриття настанов логоцентризму. Тому антропологічний зміст природи досвіду являє собою інтеграцію життєвого шляху конкретного суб'єкта, дозволяє акумулювати продуктивні сили людини за логікою тих форм культури, в яких вони сформовані.

Ключові слова: класичний ідеал раціональності, досвід, респонзивність, феноменологічна редукція, логоцентризм, трансгресія.

Лаута О. Д. Понятие «опыт» в контексте классического идеала рациональности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.04 – философская антропология, философия культуры. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2009.

Диссертация посвящена философско-антропологическому анализу понятия «опыт», содержание которого формируется в процессе трансформации классического идеала рациональности. Опыт предлагается рассматривать как допредикативный поток самой жизни, наполненный смыслом и сориентированный на конституирование структур субъекта. Редукция содержания понятия «опыт» проясняет парадигмальные константы классического идеала рациональности: абстрактное отрицание установок традиции, критикуемые как предрассудки и опровергаемые рефлексивными усилиями; обоснование методологического значения сомнения, как программы переосмысления не только наличного опыта, но и структур самого разума; формирование идеала объективности

и непредубежденности знания; выдвигание безусловности / внеопытности знания как критерия истинности познавательных процедур.

В классическом идеале рациональности опыт индивида сводится к исходной самоочевидности. В рационалистическом направлении она приводит к проблеме генезиса сознания, к вне-историчности её носителя, в эмпирическом – редукция знания к непосредственности чувственной рецепции. Трансцендентальное открытие опыта И. Кантом ограничивает методологические крайности рационализма и эмпиризма, формирует необходимость априорных структур опыта. Кантовский критицизм в понимании опыта создаёт основания для возникновения неклассической перспективы развития рациональности.

Феноменологическая традиция философствования постулирует интенциональную природу опыта. Для выявления сверхсложной структуры жизненного мира феноменология предлагает исследование внутренних пластов опыта, прошедшего через разные виды феноменологических редукций и избавившегося от всех апофатических черт и психологического толкования. Основными категориями данного феноменологического понятия выступают очевидность и самоочевидность, определение которых предусматривает интенционально-конститутивный анализ сознания. Э. Гуссерль рассматривает опыт в контексте проблемы интерсубъективности, Р. Ингарден – интенциональности, М. Хайдеггер как опыт повседневности, М. Шелер как внутренний опыт, М. Мерло-Понти – телесный опыт, у Б. Вальденфельса – респонзивность опыта, у А. Шюца – опыт обыденности. Одной из форм опыта, задающей его феноменологическую направленность, есть опыт Чужого, как «доступность наперёд недоступного», переплетение собственного и чужого, что вносит в мир социальные горизонты, расширяет телестность до социального измерения.

Структурализм формирует собственную перспективу критики классического идеала рациональности, раскрывает его логоцентрическую направленность. В этом контексте раскрываются антропологические проблемы упорядочивания «дикого опыта» в трансцендентальном эмпиризме Ж. Делёза. Легитимация данной проблематики в философском дискурсе создает почву для формирования новых направлений на фоне нового измерения трансформации классического идеала рациональности, где проблема опыта тоже играет ключевую роль. Одним из них становится структурализм.

Постструктурализм в неклассическом стиле философствования акцентирует внимание на потере разумом своего привелигированного положения в постсовременном мире. Философский дискурс утрачивает любые целенаправленные ориентации и претензию на «глубину», становится мышлением на «границах» (М. Фуко) и на «поверхности» (Ж. Делёз). Постструктуралистская философия порывает с линейной схемой наследственности философского знания, формирует методологическую установку плюрализма, которая не имея претензий на мета-нарративы, допускает возможность разновекторности развития, воплощенного в образе «ризомы». Проблема опыта становится ключевой в антропологической проблематике философского дискурса постструктурализма.

Философско-антропологический анализ понятия «опыт» раскрывает поле конституирования субъективности человека, его онтологическую укорененность в бытии культуры. Опыт, формируясь на почве деятельных структур, заданных историко-социальным контекстом, имеет автобиографический характер, поскольку представляет собой интеграцию жизненного пути конкретного субъекта, а не только его рациональных достижений. Он позволяет аккумулировать продуктивные силы человека в соответствии с логикой тех форм культуры, в которых они сформированы.

Ключевые слова: классический идеал рациональности, опыт, респонзивность, феноменологическая редукция, логоцентризм, трансгрессия.

Lauta O. D. The term «experience» under the context of classical ideal of rationality. – Manuscript.

The dissertation thesis for Candidate of sciences degree in philosophy. Specialty 09.00.04. – philosophical anthropology, philosophy of culture. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2009.

The dissertation is devoted to philosophical anthropological analysis of term «experience», which is formed at process of classical ideal of rationality transformation. The reduction of term «experience» clears the paradigm constants of classical ideal of rationality, unawareness, objectiveness, out of experience character of subject's gnoseological structures.

Into the classical ideal of rationality individual experience is reduced to basic self explicit, which causes problem of conscience genesis. Phenomenological ontology of experience allows to describe responsive rationality, and structuralism strategies of experience explication are aimed to reveal intensions of logocentrism. So the anthropological content of experience essence is the integration of concrete subject's life way.

Key words: classical ideal of rationality, experience, responsibility, phenomenological reduction, logocentrism, transgression.

Підписано до друку 06.05.2009 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 32.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, ву 7, оф. 414.
200-87-13, 2 0-525-88-77

